

Ríkisvæðing eða einkavæðing?

Ríkisafskipti og samkeppnismarkaðir

Þorsteinn Víglundsson

Framkvæmdastjóri Samtaka atvinnulífsins

Ríkisafskipti og samkeppnismarkaðir

1. Aukin samkeppni: Lykill að lífskjörum
2. Er frelsið hættulegt?: Aukin reglubyrði og haftabúskapur
3. Varasamt inngrip í skipulag fyrirtækja: Sporin hræða
4. Aukin samkeppni í ríkisrekstri: Fjölmörg tækifæri

Ríkisafskipti og samkeppnismarkaðir

1. Aukin samkeppni: Lykill að lífsskjörum
2. Er frelsið hættulegt?: Aukin reglubyrði og haftabúskapur
3. Varasamt inngrip í skipulag fyrirtækja: Sporin hræða
4. Aukin samkeppni í ríkisrekstri: Fjölmörg tækifæri

Virk samkeppni er grunvöllur góðra lífskjara

Framleiðni er ábótavant hér á landi og virk samkeppni er lykilþáttur í að auka framleiðni:

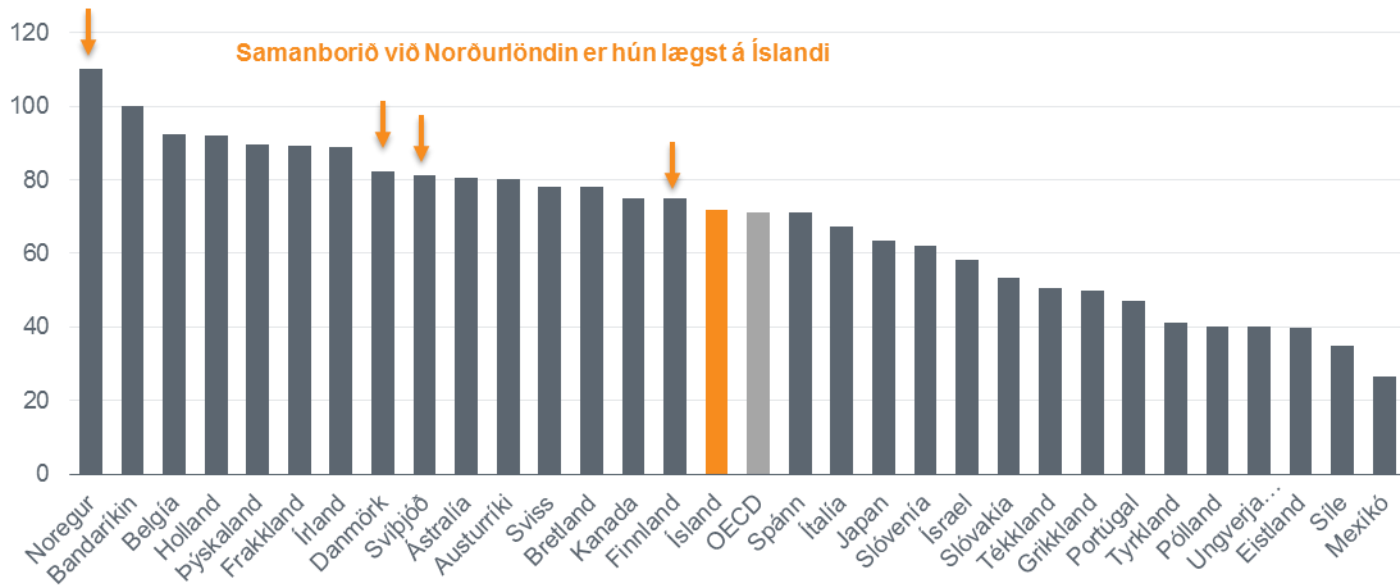
- Hún hvetur til aukins kostnaðaraðhalds.
- Ryður úr vegi óhagkvæmum rekstri.
- Stuðlar að hagkæmari nýtingu framleiðsluþátta.
- Stuðlar að nýsköpun og tækninýjungum.

Framleiðni á Íslandi er lág og þarf að aukast

Undirstaða bættra lífskjara er aukin framleiðni. Kaupmáttur til lengri tíma byggir á betri nýtingu framleiðsluþátta.

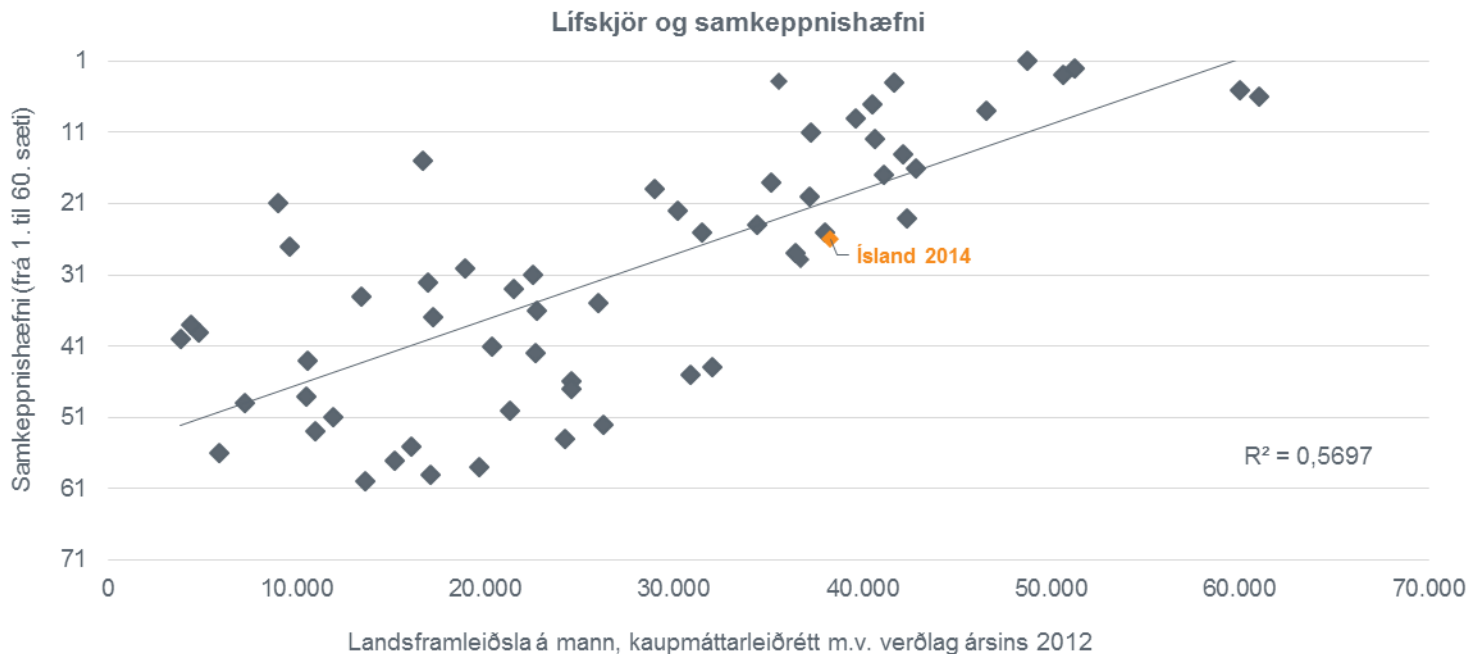
Framleiðni vinnuafis í nokkrum ríkjum OECD

BNA= 100 og röð innan OECD

Af hverju skiptir framleiðni máli?

Hagkvæm nýting framleiðslubátta eykur framleiðni og verðmætasköpun í hagkerfinu. Aukin framleiðni leiðir því til bættra lífskjara og samkeppnishæfni, aukinnar fjölbreytni og arðsemi í íslensku atvinnulífi.

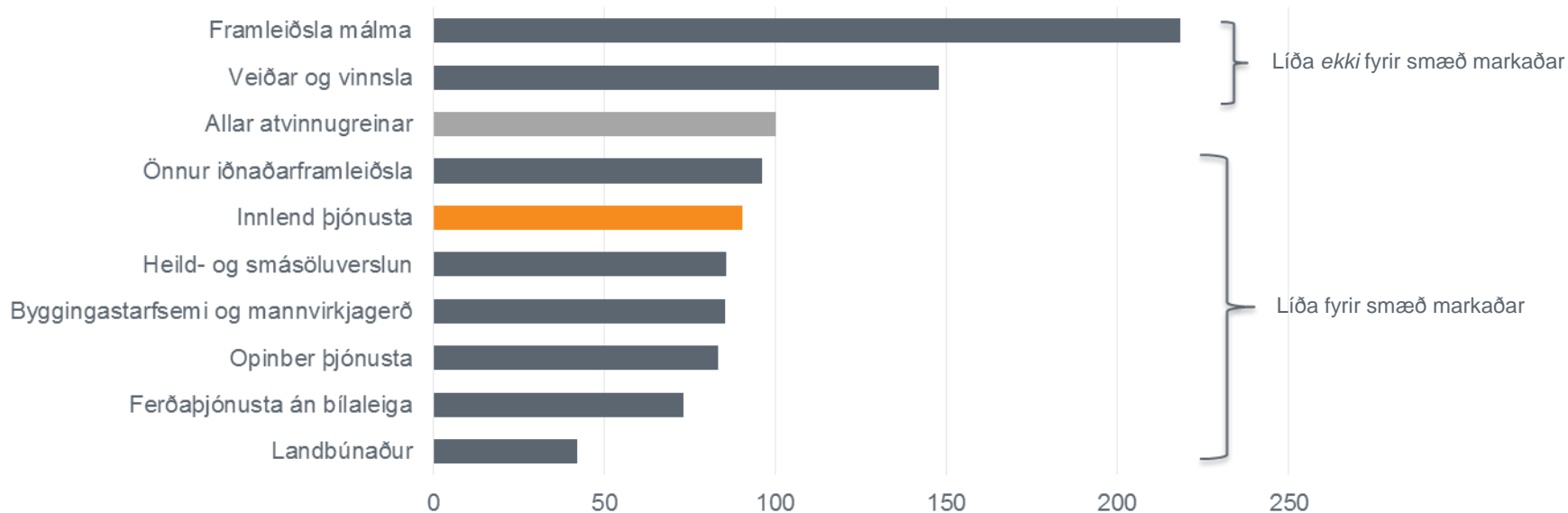

Smæð markaðar kemur niður á framleiðni

Mest framleiðni er útflutningsgreinum enda myndast þar tækifæri til aukinnar stærðarhagkvæmni. Þjónustugreinar, líkt og aðrar staðbundnar greinar, líða fyrir smæð heimamarkaðar. Til að vege upp á mótí smæð verða fyrirtæki á innlendum samkeppnismarkaði að ná jafnvægi milli stærðarhagkvæmni og fákeppni.

Framleiðni á vinnustund

Vísitala, allar atvinnugreinar án fasteignaviðskipta = 100

Ríkisafskipti og samkeppnismarkaðir

1. Aukin samkeppni: Lykill að lífsskjörum
2. Er frelsið hættulegt?: Aukin reglubyrði og haftabúskapur
3. Varasamt inngrip í skipulag fyrirtækja: Sporin hræða
4. Aukin samkeppni í ríkisrekstri: Fjölmörg tækifæri

Er frelsið hættulegt?

- Heimastjórn og fullveldi Íslands fylgdi stóraukið frelsi í viðskiptum. Fyrstu þrjú áratugir 20. aldarinnar einkenndust því af litlum ríkisafskiptum og mikilli trú á einkaframtakið.
- Heimskreppan í lok þriðja áratugar aldarinnar færði okkur hins vegar gjaldeyrishöft, stóraukin ríkisafskipti af atvinnuvegum þjóðarinnar og við tók áratugaskeið haftabúskapar.
- Stór skref voru stigin til aukins frelssis með viðreisnarstjórninni og síðar aðild að EFTA 1970 en EES samningurinn 1994 markaði endalok haftabúskapar hins fyrri.
- Árin 1994 til 2008 einkenndust af aukinni samkeppni, minnkandi ríkisafskiptum og auknu frelsi á flestum sviðum atvinnulífsins.
- Sú viðhorfsbreyting sem orðið hefur eftir hrun vekur hins vegar upp spurningar hvort við séum að falla í gamalkunnugt far haftabúskapar á nýjan leik.

Er frelsið hættulegt?

- Viðbrögðin við efnahagsáfallinu hér hafa einkennst af meiri einangrunarhyggju og haftabúskap en í nágrannalöndum okkar.
- Fjármálakerfið er komið að stærstum hluta í ríkiseigu á nýjan leik og reglubyrði þess orðin mun meiri en í helstu viðskiptalöndum okkar.
- Stóraukin reglubyrði verið lögð á herðar atvinnulífsins almennt og heimildir og umsvif eftirlitsstofnana hafa aukist.
- Vaxandi andúð er við samkeppni í ríkisreknum greinum á borð við heilbrigðiskerfi og menntakerfi.

Haftabúskapur skilaði þjóðinni ekki góðum árangri síðast er sú leið var farin.

Verður niðurstaðan eitthvað betri nú?

Ríkisafskipti og samkeppnismarkaðir

1. Aukin samkeppni: Lykill að lífsskjörum
2. Er frelsið hættulegt?: Aukin reglubyrði og haftabúskapur
3. Varasamt inngrip í skipulag fyrirtækja: Sporin hræða
4. Aukin samkeppni í ríkisrekstri: Fjölmörg tækifæri

Varasamt inngrip í skipulag fyrirtækja

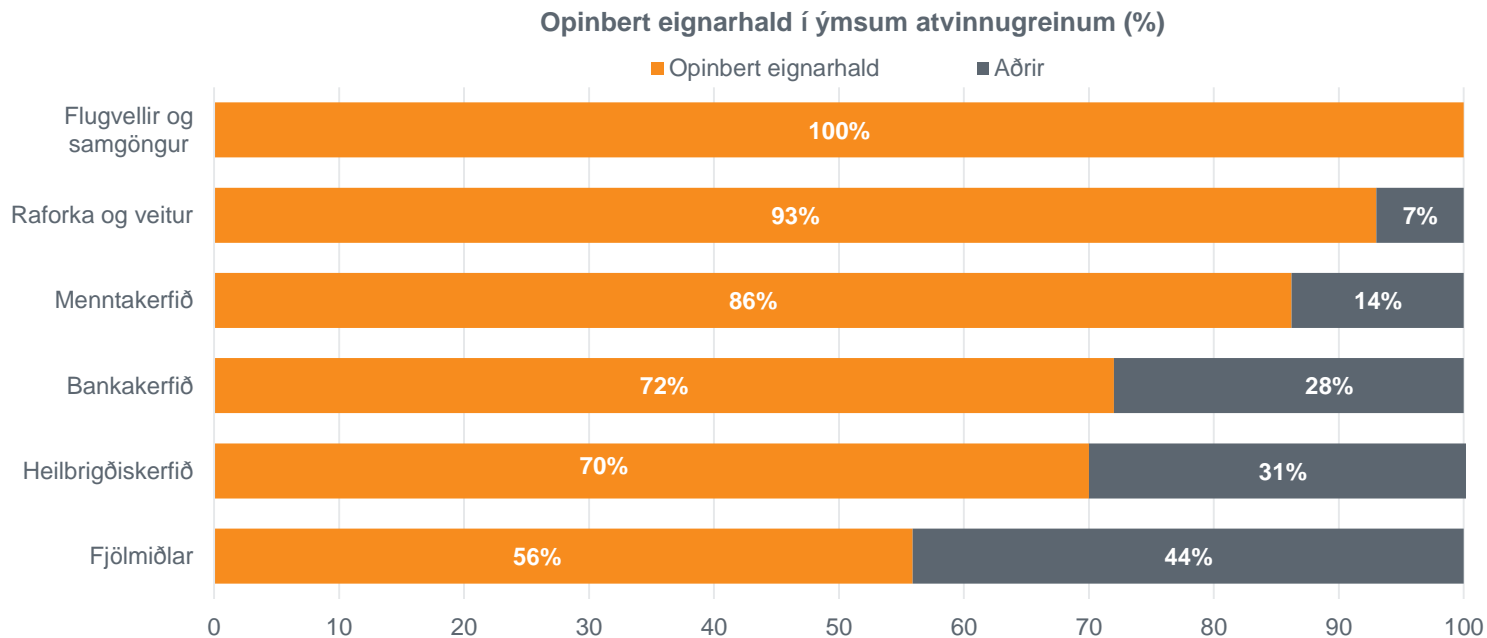
Núgildandi heimildir Samkeppniseftirlits til breytinga á skipulagi fyrirtækja hafa verið umdeildar:

- Ekki nauðsynlegt skilyrði inngrips að fyrirtæki hafi brotið samkeppnislög.
- Fá ríki með svo víðtækar heimildir í samkeppnisrétti.
- Óvíst að svo víðtækt inngrip standist eignarréttarákvæði stjórnarskrár.
- Eru samkeppnisyfirvöld í stöðu til að spá fyrir um þróun markaða?
- Úttekt Samkeppniseftirlitsins á eldsneytismarkaði eykur ekki tiltrú á getu samkeppnisyfirvalda til að fara með svo víðtækar valdheimildir.
- Sama á við ef horft er til árangurs samkeppnisyfirvalda í veigamiklum málum sem áfrýjað hefur verið til áfrýjunarnefndar eða dómstóla en á liðnum fimm árum hafa samanlagðar sektir Samkeppniseftirlitsins verið lækkaðar um 56% í áfrýjunarferli.
- Rétt að endurskoða þessa heimild í samkeppnislögum.
- Aukin samkeppni á öðrum sviðum þar sem ríkisrekstur er allsráðandi ætti fremur að vera forangsverkefni samkeppnisyfirvalda á komandi árum.

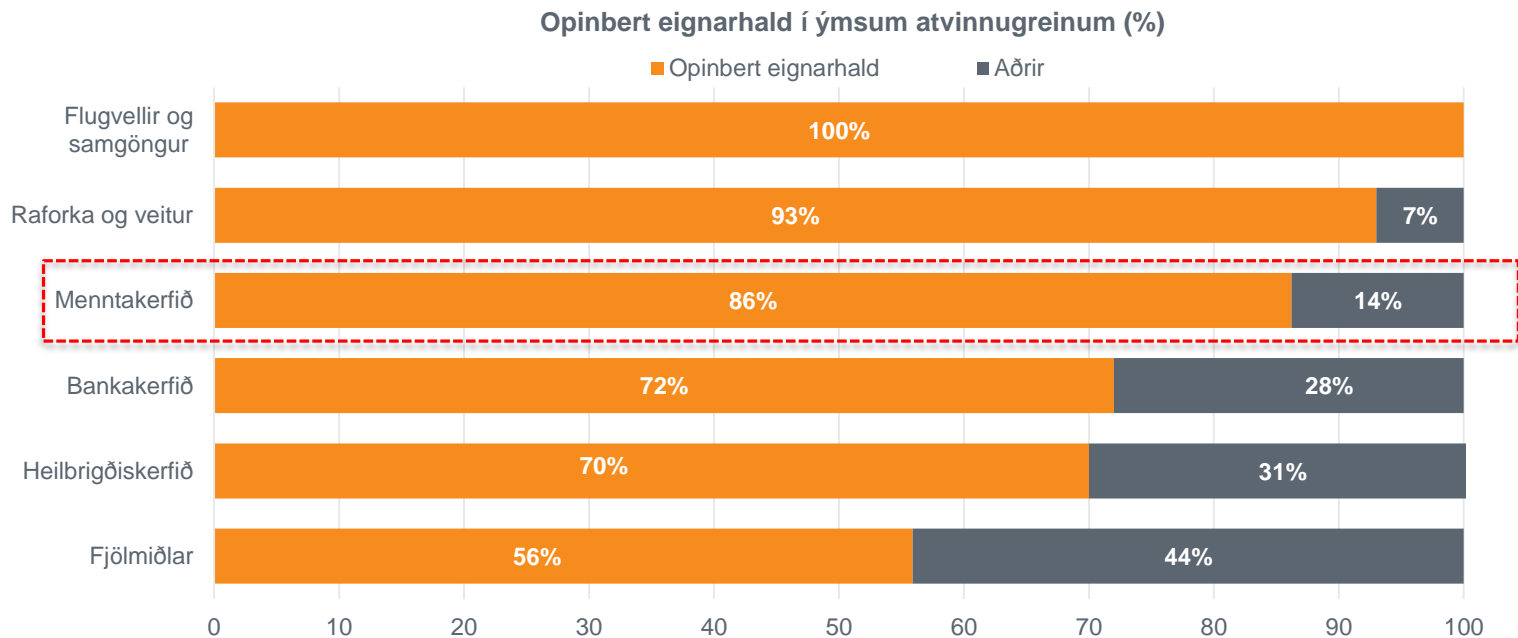
Ríkisafskipti og samkeppnismarkaðir

1. Aukin samkeppni: Lykill að lífsskjörum
2. Er frelsið hættulegt?: Aukin reglubyrði og haftabúskapur
3. Varasamt inngrip í skipulag fyrirtækja: Sporin hræða
4. Aukin samkeppni í ríkisrekstri: Fjölmörg tækifæri

Opinbert eignarhald: Hið opinbera umsvifamikið í hinum ýmsu greinum

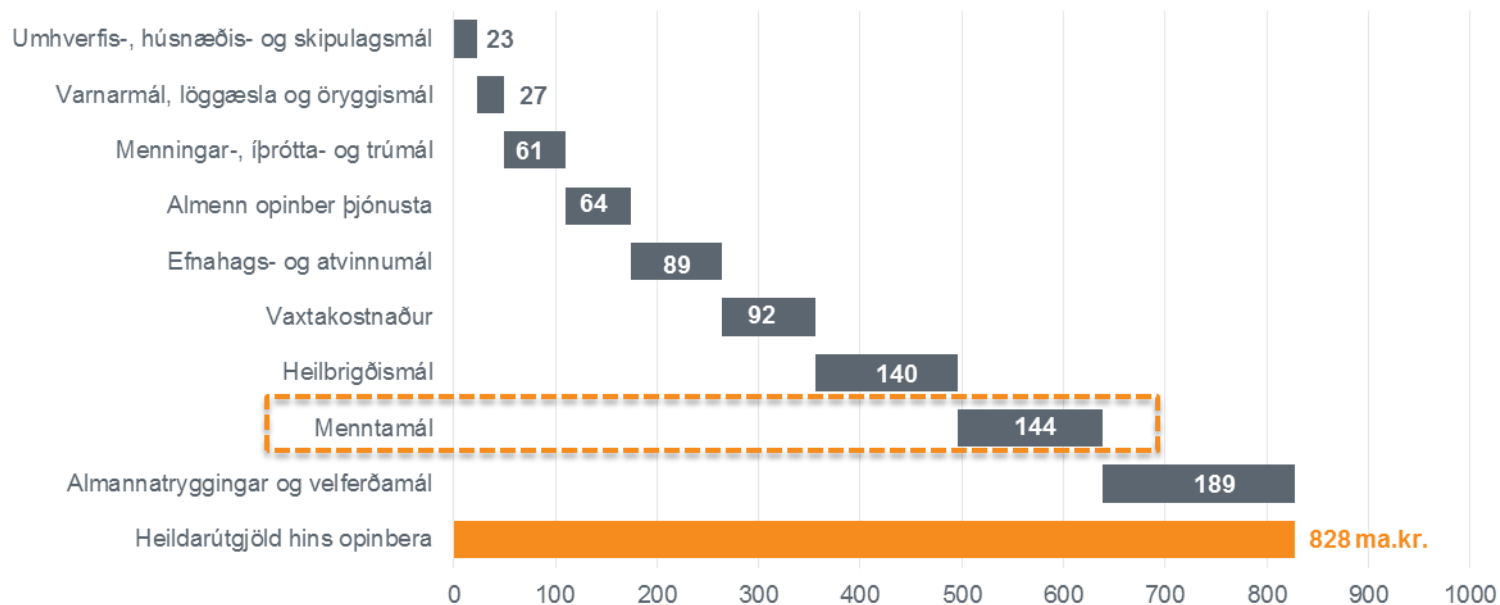

Opinbert eignarhald: Hið opinbera umsvifamikið í hinum ýmsu greinum

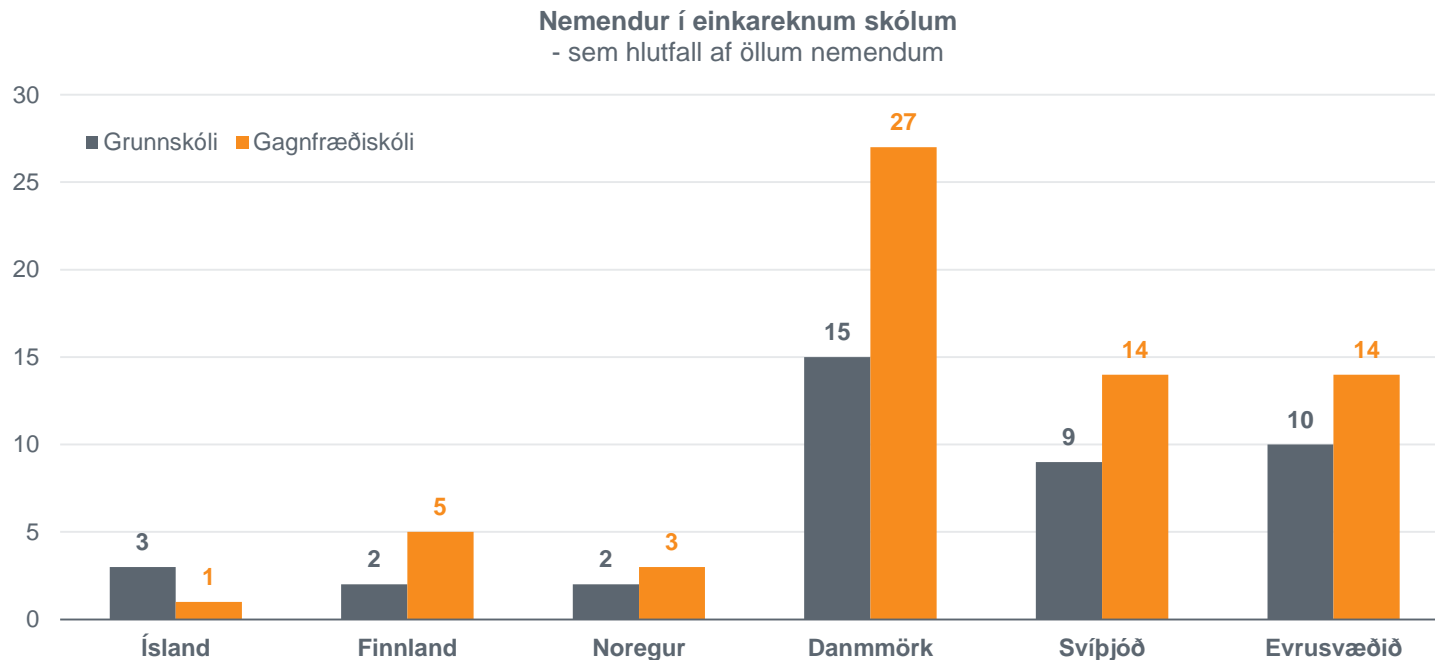

Menntamál eru meðal stærstu útgjaldapósta hins opinbera

Skipting útgjalda hins opinbera árið 2013 (ma.kr.)

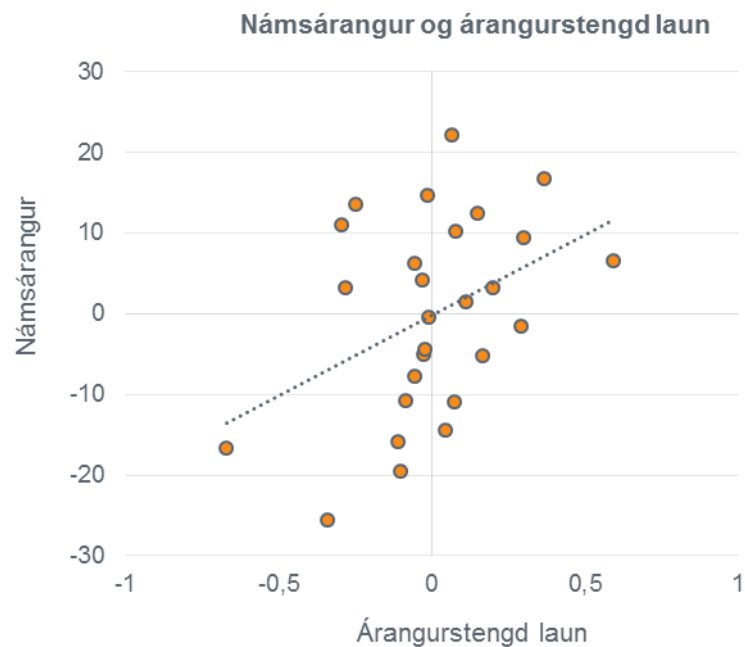
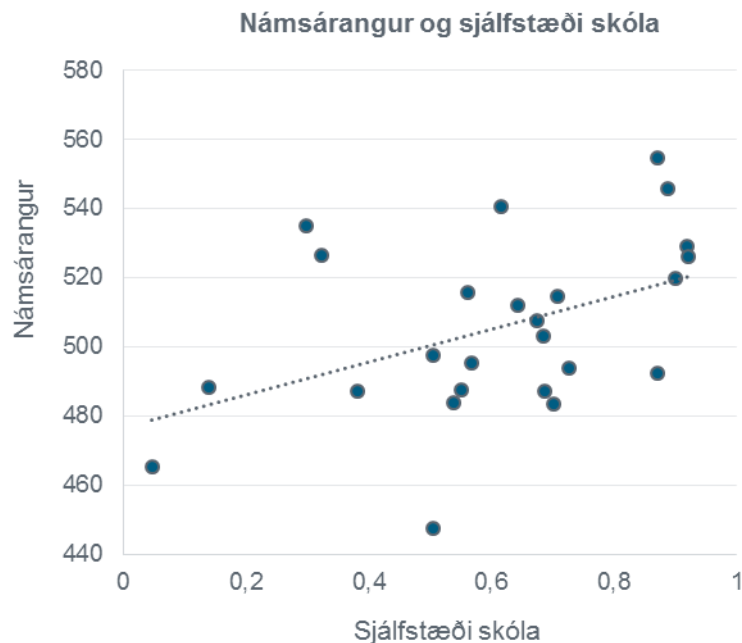

Menntakerfið: Þátttaka einkaaðila í skólarekstri mun meiri í nágrennalöndum okkar

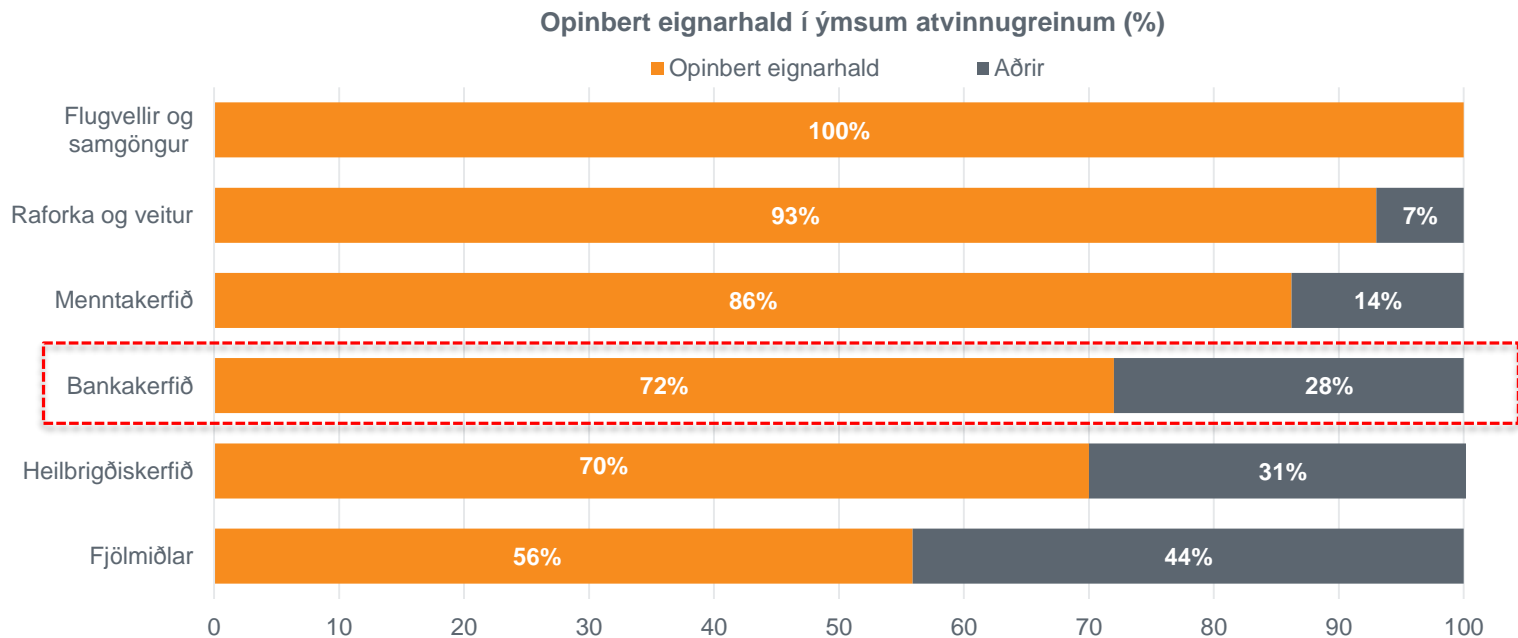

Reynsla: Aukið sjálfstæði betri árangur

Rannsóknir benda til þess að sjálfstæði skóla auki að jafnaði námsárangur. Aukin aðkoma einkaaðila ýtir jafnframt undir samkeppnishugsun og skapar svigrúm til að semja um laun í auknum mæli á einstaklingsgrundvelli.

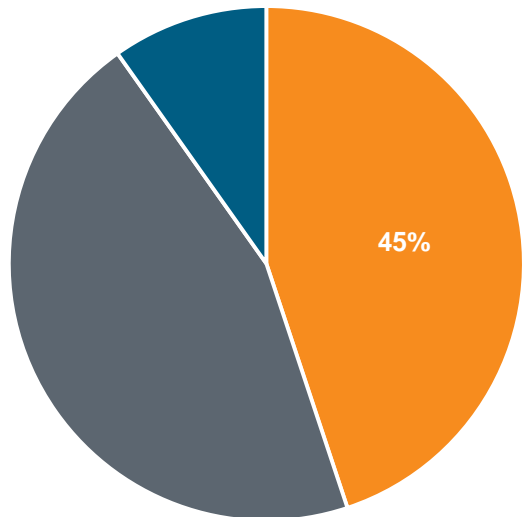

Opinbert eignarhald: Hið opinbera umsvifamikið í hinum ýmsu greinum

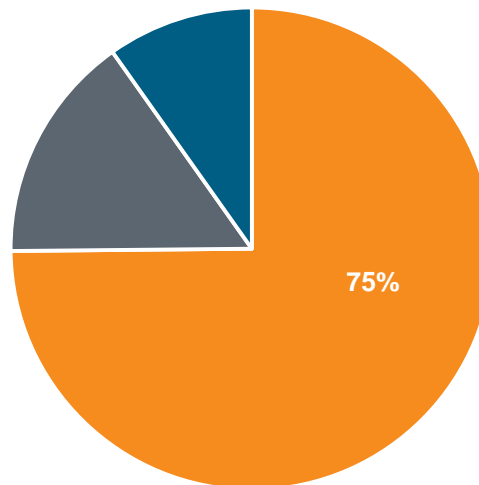
Bankakerfið: Hið opinbera hefur aukið umsvif sín

Markaðshlutdeild í heildarútlánum til heimila...

■ Ríkisstofnanir ■ Bankakerfið ■ Lífeyrissjóðir

...og að teknu tilliti til eignarhalds ríkisins í bankakerfinu¹

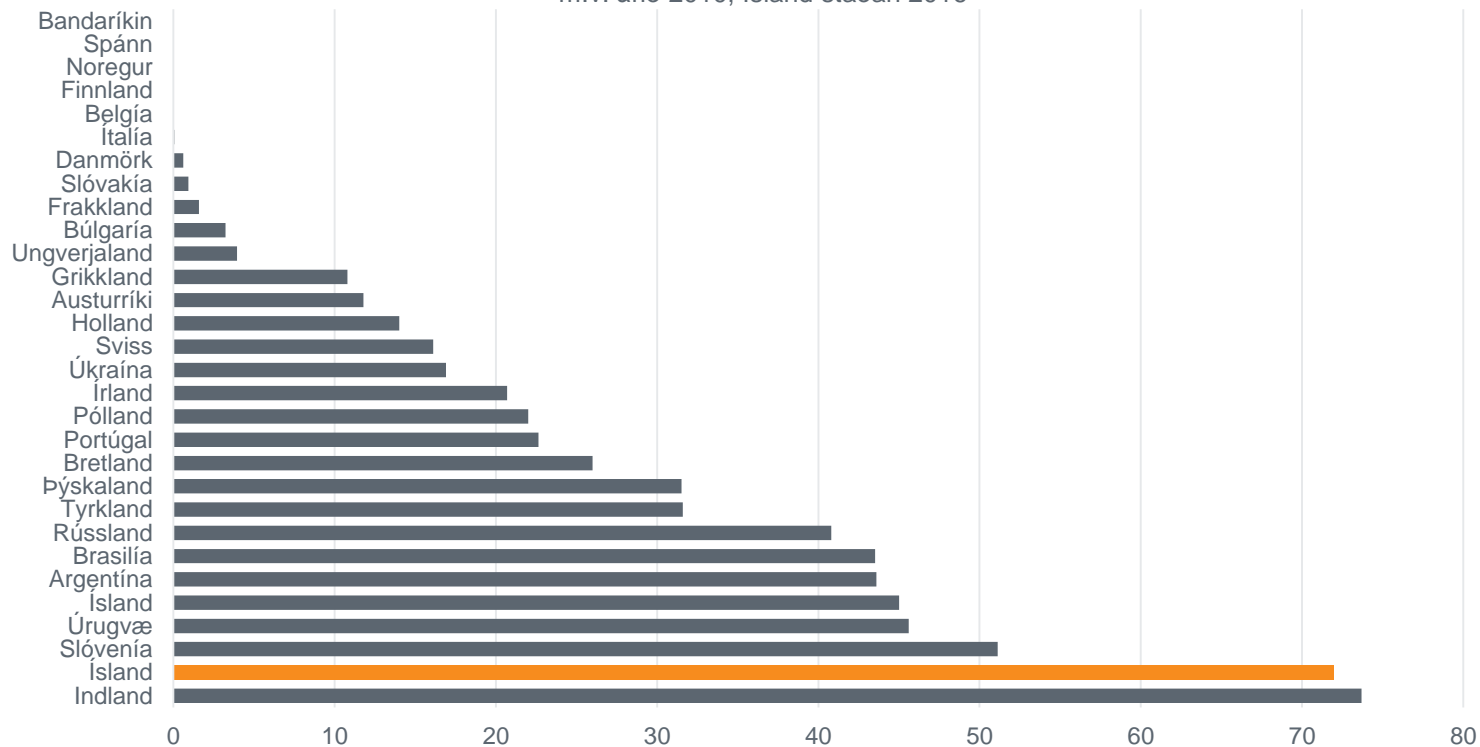

■ Ríkisstofnanir og bankar í eigu ríkisins ■ Bankakerfið ■ Lífeyrissjóðir

¹ Miðað við stöðuna í júní 2014

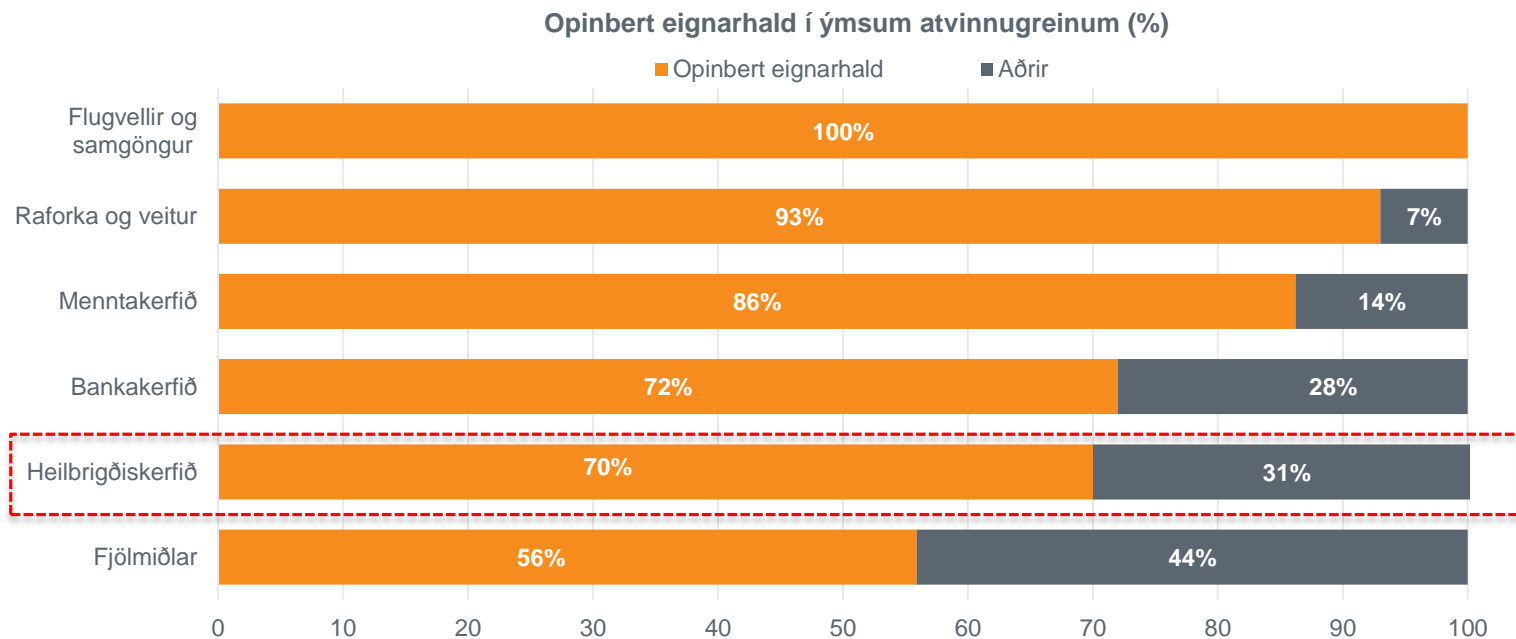
Bankakerfið: Fáir standa okkur framar þegar kemur að opinberu eignahaldi

Opinbert eignarhald hins opinbera í bankakerfi hvers ríkis¹
- m.v. árið 2010, Ísland staðan 2016

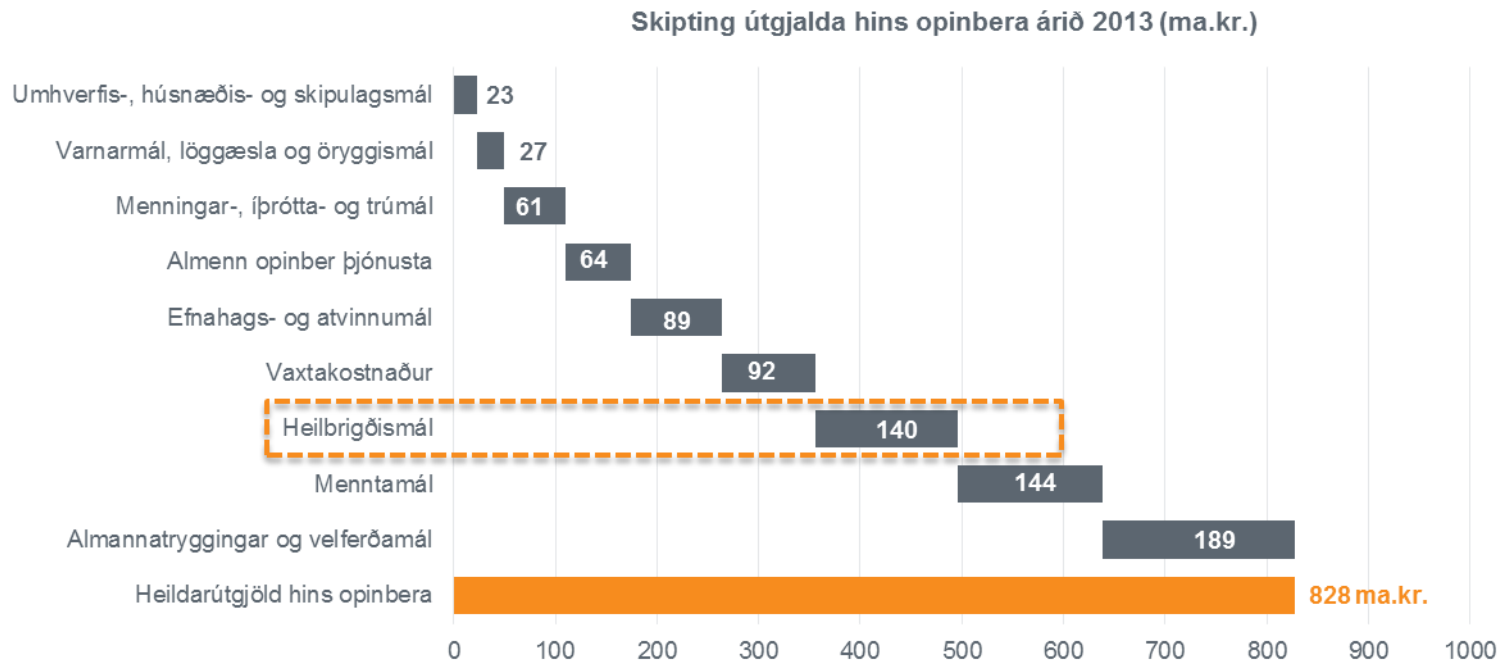
¹ Eignarhlutur hins opinbera í fjármálafyrirtækjum þar sem opinberbert eignarhald er yfir 50%

Opinbert eignarhald: Hið opinbera umsvifamikið í hinum ýmsu greinum

Heilbrigðismál eru meðal stærstu útgjaldapósta hins opinbera

Heilbrigðismál eru meðal stærstu útgjaldaliða hins opinbera. Einkarekstur hefur ekki verið nýttur mikið til hagræðingar.

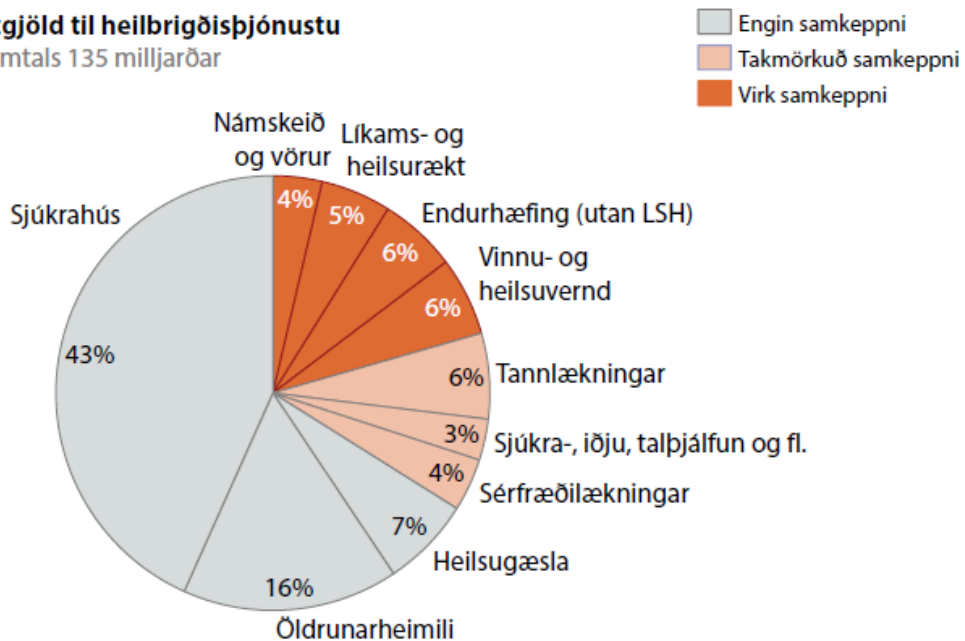

Tækifæri: Auka vægi einkareksturs í heilbrigðiskerfinu

Heilbrigðisþjónustan á Íslandi er að mestu starfrækt við litla sem enga samkeppni.

Útgjöld til heilbrigðisþjónustu

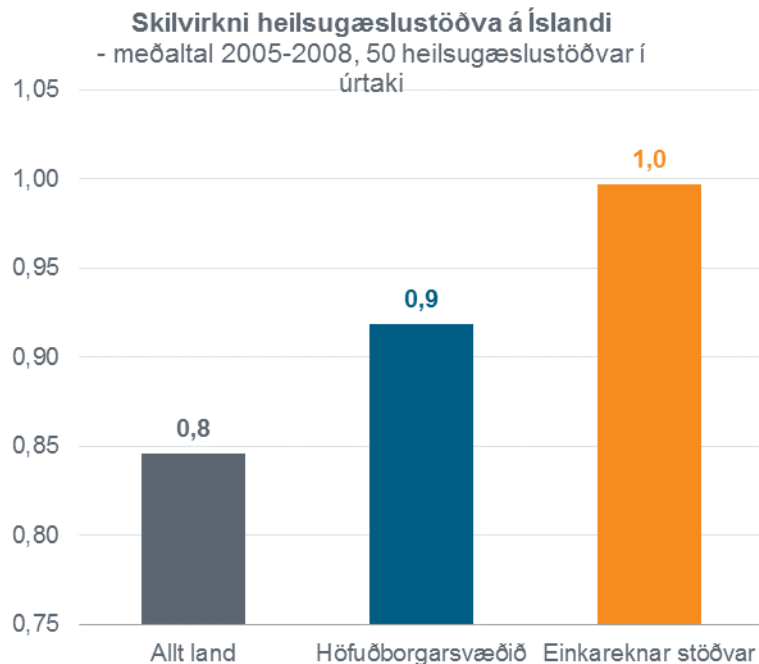
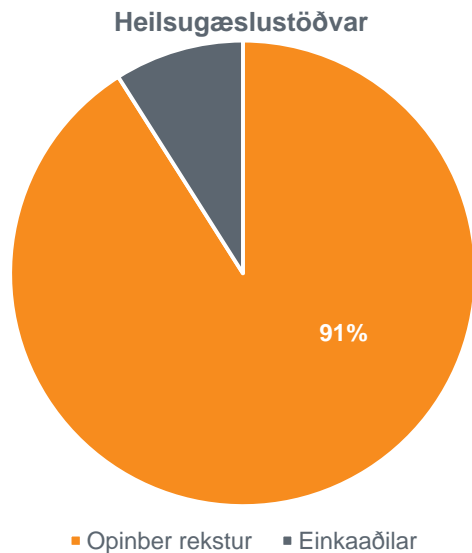
Samtals 135 milljarðar

Í heildina er því um 80% heilbrigðisþjónustu á Íslandi starfrækt við litla eða enga samkeppni.

Heilsugæslustöðvar: Meginhluta í opinberum rekstri, tækifæri til breytinga

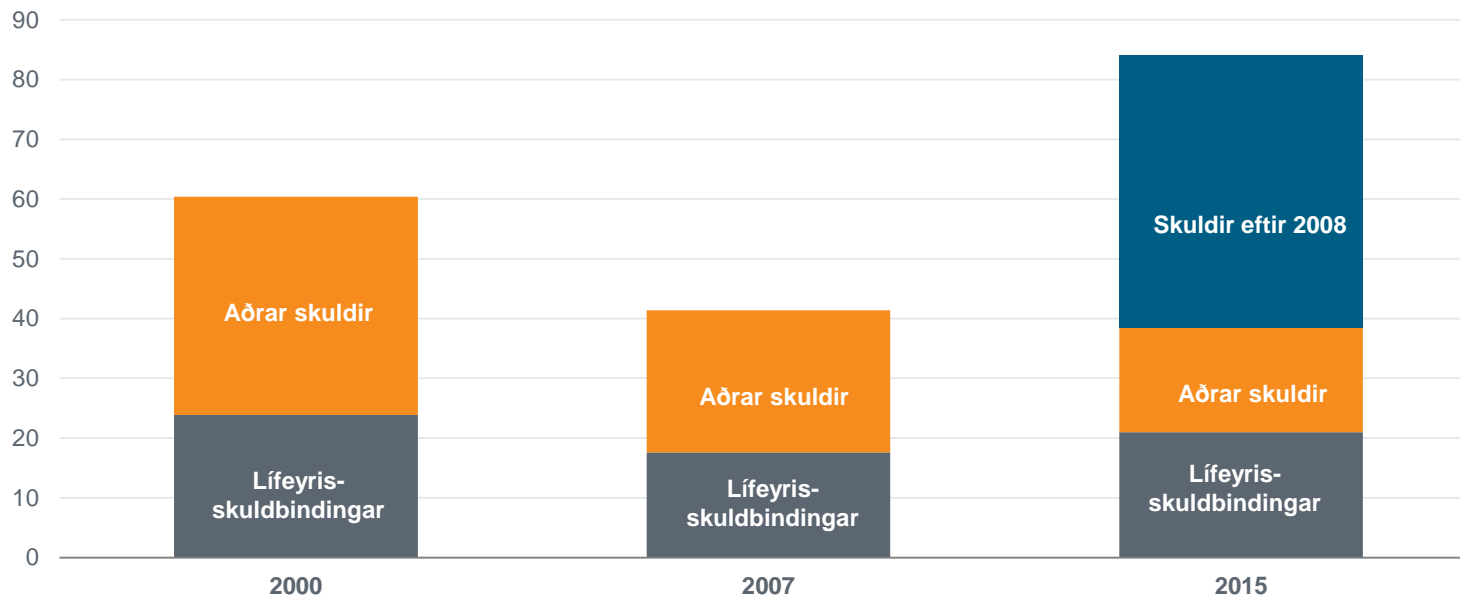
Skilvirkni er einna mest hjá einkareknum heilsugæslustöðvunum.

*Metinn út frá rekstrarkostnaði, stöðugildum, viðtölum, vitjunum og öðrum þáttum

Skuldastaða ríkissjóðs: „Eftir hrun“ skuldirnar eru enn of háar

Skuldir ríkissjóðs sem % af VLF

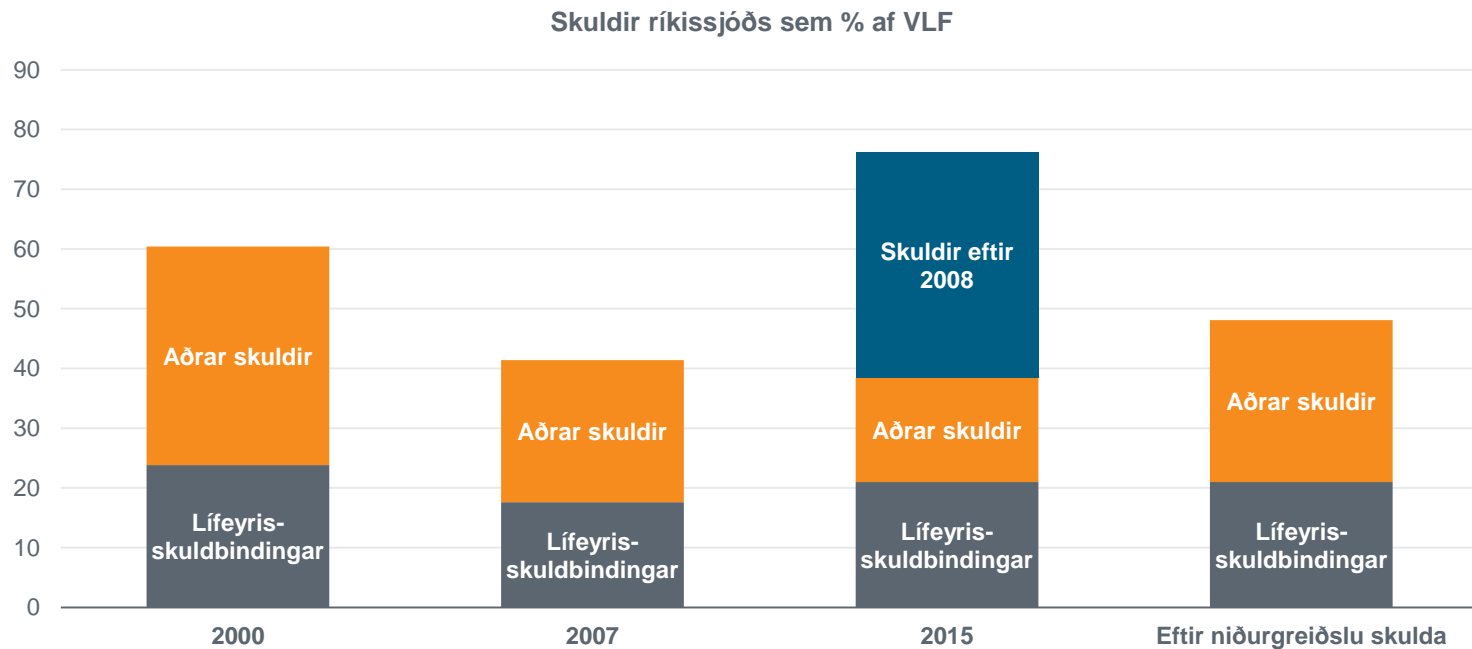

Tækifæri: Möguleg sala ríkiseigna gæti skilað ríkissjóði 600 ma.kr. á næstu árum

Möguleg sala ríkiseigna að hluta eða öllu leyti

Tillögur SA: Möguleg eignasala myndi greiða niður þriðjung af skuldum ríkisins

Samantekt

- Ein helsta áskorun íslensks efnahagslífs á komandi árum er hvernig auka má framleiðni og þannig renna styrkari stoðum undir líf skjör okkar. Virk samkeppni skiptir þar miklu máli.
- Aukin reglubyrði, höft, einangrunarhyggja og andúð í garð samkeppni á ýmsum sviðum opinbers rekstrar minnir óþægilega mikið á viðbrögð við kreppunni á fjórða áratug síðustu aldar. Það tók sex áratugi að vinda ofan af þeim haftabúskap sem þá var komið á. Verðum að feta annan veg nú.
- Heimildir samkeppnisyfirvalda til uppskiptingar fyrirtækja eru umdeildar og varasamar. Rétt er að endurskoða þessar heimildir. Forgangsmál samkeppnisyfirvalda á komandi árum ættu að snúa að mörkuðum þar sem hið opinbera er allsráðandi og samkeppni lítil fyrir vikið.
- Eignarhald ríkisins er allsráðandi á mörkuðum á borð við orkuvinnslu, heilbrigðis- og menntakerfi, fjölmiðla og nú síðast fjármálamarkað. Mikil tækifæri má finna á þessum mörkuðum til að auka samkeppni og þar með framleiðni í innlendri þjónustu.
- Sala ríkiseigna getur skilað ríkissjóði um 600 milljörðum króna. Það er um þriðjungur af skuldum og skuldbindingum ríkissjóðs í dag. Meta verður hvort svo ríkir hagsmunir séu af mun víðtækara eignarhaldi hins opinbera í atvinnulífinu en þekkist í nágrennalöndum að þeir svari þeim kostnaði sem af þessum skuldum hlýst.